

РЕЦЕНЗІЯ

**доктора психологічних наук, професора
Шульженко Діни Іванівни
на дисертацію Чайки Маргарити Сергіївни
«Система розвитку комунікативної діяльності дошкільників з комплексними
порушеннями засобами альтернативної комунікації»,
подану на здобуття наукового ступеня вищої освіти доктора філософії
у галузі знань 01 освіта/педагогіка
за спеціальністю 016 спеціальна освіта**

Дисертаційне дослідження М. С. Чайки має незаперечну актуальність, оскільки викликане необхідністю розбудови та реорганізації системи розвитку комунікативної діяльності дошкільників з комплексними порушеннями засобами альтернативної та додаткової комунікації. Використання засобів альтернативної і додаткової комунікації дошкільниками з комплексними порушеннями допомагає вирішити низку проблем, які стосуються, як розвитку самої дитини та процесу її соціалізації, так і мають вплив на соціум, його трансформацію та розвиток у майбутньому. Сьогодні інклюзія набуває все більше сенсу в умовах сучасного толерантного та рівноправного ставлення до дітей як з нормотиповим психофізичним розвитком, так і для дітей з порушеннями психофізичного розвитку й комплексними порушеннями в тому числі. Толерантне і рівноправне ставлення неможливе без здатності дитини зрозуміти оточуючих та уміння висловити власну думку, доєднатись до обговорення, долучитись до процесу комунікації на одному рівні з усіма: і дітьми, і дорослими. Діти з комплексними порушеннями часто мають порушення мовленнєвого або комунікативного розвитку, що значно ускладнює процес спілкування як в першому соціумі дитини – родині, так і в різних колективах, так і у соціумі в його найширшому загальному понятті. Все вищезазначене дає змогу стверджувати, що дисертаційне дослідження М. С. Чайки «Система розвитку комунікативної діяльності дошкільників з комплексними порушеннями засобами альтернативної комунікації» є актуальним, своєчасним, перспективним та практично значущим.

Вивчення рукопису дисертації переконливо засвідчує, що авторський підхід до розкриття вибраної проблеми можна характеризувати як фундаментальний і багатоаспектний. Достатній рівень обґрунтованості й достовірності висунутих

наукових положень, сформульованих висновків дисертаційної роботи забезпечується теоретико-методологічною фундаментальністю вихідних позицій дослідження та системним аналізом його матеріалів, узгодженістю теоретичних положень й прикладних проєкцій роботи; ретельно продуманим понятійним полем дослідження; адекватним вибором наукового інструментарію, який охоплює комплекс теоретичних, емпіричних, статистичних методів; багатою джерельною базою. Усе це створює продуктивні передумови для здійснення дисертанткою наукової рефлексії проблеми дослідження, глибокого аналізу його об'єкту і предмету та забезпечення коректності висвітлення отриманих результатів.

Структура рецензованої праці відповідає меті і завданням дослідження, що зумовлює її логічну обґрунтованість і завершеність. Важливим науковим результатом дослідження, представленим у 2 розділі роботи, слід вважати описані методи та форми розвитку комунікативної діяльності дошкільників з комплексними порушеннями шляхом введення і використання візуальних засобів альтернативної і додаткової комунікації. На основі проведеного теоретико-експериментального дослідження автором вперше визначено та описано методику введення візуальних засобів альтернативної і додаткової комунікації, сформовано послідовний алгоритм визначення виду альтернативної і додаткової комунікації для введення у роботу з дитиною дошкільного віку з комплексними порушеннями, розроблено методичні рекомендації щодо введення візуальних засобів альтернативної комунікації у спілкування дітей дошкільного віку на базі центрів Раннього втручання, закладів дошкільної та загальної середньої освіти, розроблено модель системи розвитку комунікативної діяльності дошкільників з комплексними порушеннями, яка потребує впровадження на національному рівні.

Розроблено та апробовано структурно-функціональну модель системи розвитку комунікативної діяльності дошкільників з комплексними порушеннями засобами альтернативної і додаткової комунікації; представлено унікальну авторську методику введення візуальних засобів альтернативної і додаткової комунікації «Комунікативний конструктор»; доведено ефективність упровадження структурно-функціональної моделі системи розвитку

комунікативної діяльності дошкільників з комплексними порушеннями засобами альтернативної і додаткової комунікації; доведено ефективність застосування авторської методики «Комунікативний конструктор» щодо розвитку комунікативної діяльності дошкільників з комплексними порушеннями.

Загалом зміст дисертації, публікацій дисертантки дає підстави стверджувати, що подане до захисту дослідження є фундаментальним і завершеним, його результати містять беззаперечну наукову новизну, мають теоретичне і практичне значення, пройшли необхідну апробацію у ході обговорень на міжнародних, всеукраїнських, регіональних науково-практичних конференціях в Україні і за кордоном. Поряд із позитивною оцінкою результатів роботи, щодо окремих її положень можна відзначити, що деякі твердження є дискусійними або потребують доопрацювання:

1. Аналізуючи проблему розвитку комунікативної діяльності дошкільників з комплексними порушеннями рекомендуємо авторці проаналізувати наукові праці вітчизняних науковців, присвячені проблемі розвитку комунікативної та мовленнєвої сфер дітей раннього та дошкільного віку. На наш погляд, це б збагатило роботу.

2. Аналізуючи особливості розвитку комунікативної діяльності дошкільників, авторка описує розвиток дітей трьох вікових періодів: раннього, дошкільного та молодшого шкільного віку не обґрунтовуючи застосування такого синонімічного ряду. Ми радимо надати дані про вікову періодизацію розвитку комунікативної діяльності та обґрунтувати застосування описань усіх зазначених вище вікових періодів.

У підсумку наголосимо, що висловлені побажання і зауваження є дискусійними і не зменшують значної наукової цінності дисертації М. С. Чайки. Автор виявила високу наукову ерудицію, досягла поставленої дослідницької мети, чим зробила вагомий внесок у розширення і збагачення наукового знання у спеціальності 016 Спеціальна освіта.

Аналіз дисертації та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дисертація «Система розвитку комунікативної діяльності дошкільників з комплексними порушеннями засобами альтернативної комунікації» є

завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагоме теоретичне і прикладне значення, заслуговує позитивної оцінки, відповідає Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44 і може бути подана до розгляду до спеціалізованої вченої ради на предмет допуску до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 016 спеціальна освіта.

Доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри психокорекційної педагогіки
і реабілітології Українського державного
університету імені Михайла Драгоманова

Підпис	Діна Шульженко
ЗАВІРЯЮ: зав. канцелярією Українського державного університету імені Михайла Драгоманова	
26	2025 р.